

ВЗАЄМОДІЯ ВОЛОНТЕРСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ТА ДЕРЖАВИ В ЕКСТРЕМАЛЬНИХ СИТУАЦІЯХ

INTERACTION BETWEEN VOLUNTEER ORGANIZATIONS AND THE STATE IN EXTREME SITUATIONS

Стаття присвячена психологічним властивостям взаємодії волонтерської організації та держави в екстремальних ситуаціях. Висвітлено перелік організацій, які вплинули у волонтерську допомогу людям і особам, які зазнали незвичайних наслідків з боку війни, природних катастроф, техногенних надзвичайних ситуацій, спричинених аваріями, катастрофами, пожежами, вибухами, а також випадками, пов'язаними із викидом різноманітних небезпечних речовин.

Благодійні та громадські організації, які допомагають армії та цивільним українцям у всіх екстремальних ситуаціях:

- Українська Волонтерська Служба (потребує волонтерів для координації центрів допомоги, підготовки місць для ВПО, психологічної підтримки дітей, донорства крові, допомоги літнім людям та авто-волонтерства. Для участі потрібно зареєструватися на сайті та приєднатися до волонтерського чату);
- Платформа Donor.ua (реєстрація донорів та пацієнтів, що потребують крові. Є інструкції та адреси центрів донорства);
- Червоний Хрест України (набирає резервних волонтерів для гуманітарної місії. Необхідно ознайомитися з місією, прийняти принципи та зареєструватися. У разі надзвичайної ситуації з вами зв'яжуться);
- Восток СОС (допомагає евакуювати цивільних з Луганщини та Донеччини. Для волонтерства або надання допомоги потрібно заповнити анкету);
- Старенькі (шукають волонтерів для фасування та доставки допомоги літнім людям у Києві та Дніпрі. Записатися можна через координаторок у Facebook);
- Центр спільних дій (потребує людей, готових надати притулок тим, хто тікає від бомбардувань. Мешканці західних областей можуть заповнити форму для допомоги. Такі організації, які висвітлені у статті, допомагають у екстремальних ситуаціях у житті людини і у суспільстві загалом).

Отже, волонтерські організації відіграють важливу роль для життя людей, надають допомогу цивільним людям, які зазнали певної небезпеки!

Волонтерська робота є цінним ресурсом для спеціалістів з екстремальної психології та безпеки, адже розкриває сутність надзвичайних ситуацій та їхній вплив на суспільство. Дослідження також показує важливість вивчення сучасними психологами такої дисципліни, як «Екстремальна психологія».

Ключові слова: волонтерські організації, держава, психологічна допомога,

надзвичайні ситуації, екстремальна психологія.

The article is devoted to the psychological properties of the interaction between a volunteer organization and the state in extreme situations. The list of organizations that influenced volunteer assistance to people and persons who suffered unusual consequences from war, natural disasters, man-made emergencies caused by accidents, catastrophes, fires, explosions, as well as cases related to the release of various dangerous substances is highlighted.

Charitable and public organizations that help the army and civilian Ukrainians in all extreme situations:

- Ukrainian Volunteer Service (needs volunteers for coordination of aid centers, preparation of places for IDPs, psychological support for children, blood donation, assistance to the elderly and car volunteering. To participate, you need to register on the website and join the volunteer chat);
- Donor.ua platform (registration of donors and patients in need of blood. There are instructions and addresses of donation centers);
- The Red Cross of Ukraine (recruits reserve volunteers for the humanitarian mission. It is necessary to familiarize yourself with the mission, accept the principles and register. In case of an emergency, you will be contacted);
- Vostok SOS (helps to evacuate civilians from Luhansk region and Donetsk region. To volunteer or provide assistance, you need to fill out a questionnaire);
- Old women (looking for volunteers to package and deliver aid to the elderly in Kyiv and Dnipro. You can sign up through the Facebook coordinator);
- Joint action center (needs people ready to provide shelter to those fleeing from bombings. Residents of the western regions can fill out a form for help, the data of the organization that highlighted in gender help people in extreme situations in human life and in society as a whole).

Therefore, volunteer organizations play an important role in people's lives, they provide assistance to civilians who are in danger!

Volunteer work is a valuable resource for extreme psychology and security professionals because it reveals the nature of emergencies and their impact on society. The study also shows the importance of studying such a discipline as "Extreme Psychology" for modern psychologists.

Key words: volunteer organizations, the state, psychological assistance, emergency situations, extreme psychology.

УДК 159.9.07-022.326.5

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2025.69.2.28>

Ташматов В.А.

к.психол.н., доцент,
доцент кафедри психології
Національний університет
«Одеська юридична академія»

Геращенко О.С.

к.юр.н., доцент,
доцент кафедри психології
Національний університет
«Одеська юридична академія»

Токова Л.А.

здобувач вищої освіти
Національний університет
«Одеська юридична академія»

В умовах сучасного світу екстремальні ситуації стають усе більш частими та масштабними, що вимагає ефективного реагування та адаптації суспільства. Волонтерські та державні організації відіграють ключову роль у забезпеченні підтримки і допомоги населенню під час таких криз.

Вони організовують рятувальні операції, надають медичну та гуманітарну допомогу, сприяють відновленню інфраструктури. Дослідження ролі соціальних організацій під час екстремальних ситуацій є важливим напрямом, який дозволяє не лише виявити найкращі практики їхньої діяльності, але

й розробити рекомендації для поліпшення ефективності їхньої роботи. Аналізуючи різні випадки реагування на екстремальні ситуації, можна виявити ключові фактори, що сприяють успішному вирішенню проблем. Це, своєю чергою, допомагає формулювати стратегії, які можуть бути застосовані в майбутньому. Важливо також враховувати специфіку кожної ситуації та адаптувати підходи до потреб громади, що дозволяє соціальним організаціям діяти більш гнучко та ефективно.

Метою цього дослідження є аналіз значущості соціальних організацій у екстремальних умовах та окреслення перспектив їх розвитку.

Науковці сучасності, такі як Ю.О. Олександровський, Г.О. Балл, М.Д. Левітов, Ю.М. Швалб, проводили дослідження, де опрацьовувалися дані про особливі психічні стани і реакції, що спостерігаються у ситуаціях підвищеного ризику та в екстремальних умовах. С.П. Бочарова, М.С. Корольчук, І.О. Котенєв, В.С. Медведєв, О.М. Столяренко, О.В. Тімченко вивчали особливості професійної діяльності професій з високим ступенем ризику. О.Ф. Бондаренко, В.П. Москалець, Н.В. Чепелева, С.І. Яковенко, Т.С. Яценко у своїх працях дослідили актуальний підхід до надання якісної психологічної допомоги в екстремальних умовах. Вивчаючи їхні дослідження, ми можемо зробити висновки про необхідність сучасному психологу, не залежно від безпосередньої практичної діяльності, розумітися у видах надзвичайних ситуацій, їх вражаючих факторах, їх рівнях та психотравмуючій дії на ментальне благополуччя людини.

Крім того, з урахуванням повномасштабної війни набувають практичного значення в діяльності сучасного психолога навички з надання домедичної допомоги. Адже психолог, який опинився в місці екстремальної ситуації, не зможе надати першу психологічну допомогу людині, яка зазнала поранення або травмування. В такому випадку спочатку потрібно вжити всіх необхідних заходів з рятування життя та соматичного здоров'я, а тільки після цього надавати допомогу саме ментальному здоров'ю. Сучасне українське законодавство не відносить психологів (окрім психологів Державної служби України з надзвичайних ситуацій та Національної поліції України) до осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу. Але реалії показують, що такі навички конче необхідні саме психологу, адже будь-яка соціоцентрована професія має на меті допомагати людині в будь-якій ситуації, в тому числі і у разі травмування. Так, посиляючись на зміни в Законі України «Про освіту» в 2024 році, ми можемо відзначити, що науково-педагогічні та педагогічні працівники зобов'язані надавати за потреби домедичну допомогу дітям.

Психіка будь-якої людини тісно пов'язана з безпекою її життя та здоров'я. Загрози, які впливають на людину, ми не можемо розцінювати ані як подію, що породжена тільки зовнішньою стимулюючою ситуацією, ані як фінальну стадію рефлекторної

реакції організму людини на неї. Вплив небезпечних проявів зумовлюється психічними та соматичними властивостями людини.

Натепер проблема захисту від небезпечних природних, соціальних та техногенних процесів, як правило, зводиться до проведення державними органами локальних заходів щодо захисту людей, будівель, підприємств та інших соціально значущих об'єктів. Але при цьому залучення на волонтерських засадах громадян до зазначеної проблеми може кардинально змінити проблематику. Так, ефективних результатів можна досягти за умови поєднання діяльності спеціально уповноважених органів та звичайних людей, які будуть здійснювати проведення комплексної системи попереджувальних та захисних заходів, що спрямовані на охорону всієї сукупності об'єктів, що становлять середовище життєдіяльності людини.

Низка дослідників вважають, що під час діяльності в підвищених стресових умовах відбуваються значні зміни психологічних особливостей особистості. Так, В.І. Лебедев під час проведення досліджень особистості в екстремальних умовах виділив низку компенсаторних психопатологічних механізмів адаптації суб'єкта діяльності до стресових умов, таких як: порушення самосвідомості, наявність афективних реакцій, просторових ілюзій, наявність понадцінних ідей, дисгармоній рухової діяльності, що, на нашу думку, детермінує розвиток патологічних змін у структурі особистості.

І саме в таких ситуаціях дуже якісно може спрацювати модель рівний-рівному, коли підтримка надається людиною, яка це робить не за вимогами професії, а за «покликом серця». Постраждала людина відчуває щирі емпатичні прояви від іншої людини-волонтера і таким чином її ментальне здоров'я починає стабілізуватися. Цьому є багато характерних прикладів і от один із них. Під час чергової ракетної атаки по місту Одесі було зруйновано багатоповерховий будинок, в якому загинула жінка та двоє дітей. Батько дітей якимось дивом залишився живим. Тіла діставали із-під завалів більше доби. Батько весь цей час стояв біля будинку. Його стан ми можемо тільки уявити. Але поряд з ним постійно знаходилися декілька людей, які просто його підтримували звичайним людським словом. Це були представники однієї із місцевих християнських конфесій. Їхня підтримка допомогла цьому чоловікові, який одномоментно втратив усе, залишитися ресурсним до подальшого життя і почати переживати втрату з мінімальними ментальними пошкодженнями.

Екстремальні ситуації є подіями або умовами, які викликають значний стрес і загрожують життю, здоров'ю та майну людей. Вони можуть бути спричинені різними факторами і класифікуються залежно від їх походження. Основні типи екстремальних ситуацій включають природні, техногенні та соціальні. Природні екстремальні ситуації викликані природними явищами, такими як землетруси, повені, урагани, лісові пожежі,

цунамі та інші стихійні лиха [8, с. 3]. Техногенні екстремальні ситуації виникають внаслідок аварій на промислових підприємствах, транспортних катастроф, вибухів, пожеж на виробничих об'єктах та інших техногенних факторів. Соціальні екстремальні ситуації зумовлені людською діяльністю та включають війни, терористичні акти, соціальні конфлікти, масові протести та інші форми соціальної нестабільності.

Основні характеристики екстремальних ситуацій включають високу інтенсивність та непередбачуваність, що викликає значні негативні наслідки для суспільства. Такі ситуації потребують негайного реагування та мобілізації ресурсів для їх подолання. Надзвичайні ситуації також характеризуються значною шкодою для здоров'я та життя людей, руйнуванням інфраструктури, економічними втратами та порушенням нормального функціонування суспільства. У таких умовах важливо забезпечити координацію дій між різними рівнями влади та соціальними організаціями для ефективного подолання наслідків екстремальних ситуацій і надання допомоги постраждалим [6]. Завдяки розумінню різних типів екстремальних ситуацій та їхніх характеристик соціальні організації можуть розробити більш ефективні стратегії реагування та забезпечити належну підтримку для постраждалих громад. Це підвищує загальний рівень безпеки та стійкості суспільства перед викликами, які можуть виникнути в результаті екстремальних ситуацій.

Волонтерські та державні організації є важливими інституціями, що забезпечують підтримку та допомогу населенню у різних сферах життя. У контексті екстремальних ситуацій, таких як природні катастрофи, техногенні аварії або соціальні кризи, роль соціальних організацій стає особливо значущою. Вони надають різні види допомоги, координують рятувальні операції, організовують гуманітарну підтримку та сприяють відновленню нормального життя постраждалих громад. Визначення соціальної організації охоплює різні форми об'єднань громадян, які функціонують для досягнення спільних цілей та надання підтримки у кризових ситуаціях.

Функції волонтерської організації у контексті екстремальних ситуацій включають забезпечення життєво необхідних ресурсів, надання медичної допомоги, психологічної підтримки та інформаційного забезпечення. Волонтерські організації активно залучають добровольців, організовують заходи з евакуації населення та сприяють реабілітації постраждалих. Вони також проводять навчання та тренування для підготовки населення до можливих екстремальних ситуацій. Виконання цих функцій дозволяє знизити наслідки екстремальних ситуацій та забезпечити ефективну допомогу постраждалим громадам [4]. Механізми реагування соціальних організацій на екстремальні ситуації включають планування та підготовку до можливих криз, мобілізацію ресурсів та координацію дій з іншими організаціями та державними

органами. Волонтерські організації розробляють плани дій на випадок екстремальних ситуацій, що включають визначення ключових дій, необхідних ресурсів та відповідальних осіб. Координація дій з іншими організаціями, такими як органи державної влади, рятувальні служби та міжнародні організації, дозволяє забезпечити ефективне реагування на екстремальні ситуації та мінімізувати їх наслідки.

У сучасному світі роль волонтерських організацій у екстремальних ситуаціях стає все більш важливою. Вони не тільки надають безпосередню допомогу постраждалим, але і сприяють зміцненню соціальної стійкості та готовності до можливих кризових ситуацій. Завдяки своїй діяльності соціальні організації допомагають забезпечити безпеку та стабільність у суспільстві, сприяючи відновленню нормального життя після екстремальних ситуацій.

Волонтерські організації відіграють ключову роль у відновленні після природних катастроф. Як приклад, після землетрусу в Непалі у 2015 році багато міжнародних і місцевих соціальних організацій, таких як Червоний Хрест, організували гуманітарну допомогу, забезпечували постачання продовольства, води і медикаментів, а також сприяли відновленню житла та інфраструктури. Ці організації також активно залучали волонтерів для надання першої допомоги та підтримки постраждалих. Іншим прикладом є діяльність Організації Об'єднаних Націй після урагану «Катріна» у США у 2005 році, коли були організовані широкомасштабні рятувальні операції і надана допомога для відновлення зруйнованих регіонів [1].

У випадках техногенних аварій волонтерські організації також демонструють високу ефективність у реагуванні та допомозі. Після аварії на Чорнобильській атомній електростанції у 1986 році численні соціальні організації, такі як Міжнародне агентство з атомної енергії (МАГАТЕ), активно брали участь у ліквідації наслідків катастрофи. Вони надавали підтримку в евакуації населення, забезпечували медичну допомогу, організовували заходи з дезактивації забруднених територій [5]. Аналогічно після аварії на хімічному заводі Union Carbide в Бхопалі, Індія, у 1984 році соціальні організації сприяли наданню медичної допомоги постраждалим, а також організовували тривалі програми реабілітації. Волонтерські організації також грають важливу роль у підтримці громад під час соціальних криз. Наприклад, під час збройного конфлікту у Сирії організації, такі як Лікарі без кордонів (MSF) та Міжнародний комітет Червоного Хреста (МКЧХ) [7], надавали медичну допомогу, організовували евакуацію цивільного населення та забезпечували гуманітарну підтримку. Крім того, під час економічних криз у різних країнах соціальні організації активно працюють над забезпеченням продовольчої безпеки, підтримкою малозабезпечених верств населення та наданням юридичної консультації для громадян, які потребують допомоги.

Також варто зазначити, що одним із прикладів ефективної діяльності соціальних організацій під час пандемії COVID-19 є робота Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) [3]. Вона координувала зусилля з боротьби з пандемією, надавала рекомендації урядам і організаціям охорони здоров'я, забезпечувала постачання медичних засобів та обладнання, організовувала кампанії з вакцинації. Місцеві соціальні організації також активно сприяли інформуванню населення, надавали підтримку медичним установам та допомагали забезпечувати соціальний захист населення у складних умовах [2].

На теренах України діють волонтери – байкери, наприклад як київський «Мотохелп». У «Мотохелп» нині волонтерять 60 людей. З них сорок волонтерів працюють на виїздах, є також оператори на «мобільній слухавці», інструктори з надання першої допомоги, які долучені до спортивно-масових змагань, а ще дизайнери та Smm-ники.

Усі разом вони працюють над п'ятьома напрямками:

- виїзди на дорожньо-транспортні пригоди по Київській області;
- допомога бійцям на війні;
- організація тренінгів та супровід експертами з надання домедичної допомоги масштабних спортивних заходів;
- термінова доставка компонентів донорської крові з центрів крові до лікарень у Києві та області. Цей напрям волонтерства «Мотохелп» – інноваційний для країни;
- напрям реагування на виклики швидкої допомоги (також вперше в Україні).

Вони всі як один – сертифіковані інструктори з надання першої допомоги й проводять безкоштовні тренінги для всіх охочих.

Ці приклади демонструють, що волонтерські організації відіграють ключову роль у забезпеченні підтримки та відновлення громад у різних екстремальних ситуаціях. Їхня діяльність дозволяє знизити негативні наслідки кризових подій, сприяє відновленню нормального життя і забезпечує стабільність і безпеку для постраждалих спільнот. Завдяки своїм зусиллям соціальні організації

допомагають забезпечити стійкість суспільства перед викликами та загрозами.

Висновки. Взаємодія всіх видів волонтерських організацій та держави в екстремальних ситуаціях є ключовим фактором для ефективного реагування на надзвичайні ситуації. У таких заходах бере участь велика кількість бажаючих, адже український менталітет націлений на допомогу людям. Спільні зусилля дозволяють швидше надавати допомогу постраждалим, забезпечувати необхідні ресурси та координувати дії. Проте існують виклики, такі як бюрократія, нестача фінансування та відсутність координації, які можуть уповільнити процес. Для покращення співпраці важливо розвивати механізми взаємодії, навчати персонал та створювати платформи для обміну інформацією. Лише через тісну співпрацю можна досягти успішного вирішення проблем, що виникають під час криз.

Вони забезпечують медичну, гуманітарну та психологічну допомогу, координують рятувальні операції та сприяють відновленню громад. Соціальні організації ефективно реагують на природні катастрофи, техногенні аварії та соціальні кризи, що сприяє зменшенню негативних наслідків для населення.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Документи та звіти Організації Об'єднаних Націй (ООН). URL: <https://www.un.org>.
2. Дослідження та звіти про діяльність соціальних організацій у відповідь на пандемію COVID-19, зокрема на сайті ВООЗ. URL: <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>.
3. Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ). URL: <https://www.who.int>.
4. Офіційний сайт Міжнародного агентства з атомної енергії (МАГАТЕ). URL: <https://www.iaea.org>.
5. Офіційний сайт Міжнародного комітету Червоного Хреста (МКЧХ). URL: <https://www.icrc.org/>.
6. Офіційний сайт Червоного Хреста. URL: <https://www.redcross.org>.
7. Публікації та статті в наукових журналах з питань управління кризами та екстремальними ситуаціями, таких як «Crisis Management Journal» або «Disaster Prevention and Management».